

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI OSHIRISH YO‘LLARI

Malikov Sobirjon Muxtorjon og‘li

Bank ishi va auditi yo‘nalishi

4-bosqich talabasi

Ilmiy raxbar: O.Mamadjonov

CHEKI" Xamkorbank" bosh mutaxassisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada tijorat banklari faoliyatida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va uni oshirish yo'llari tahlil qilinadi. Bank tizimining barqarorligi mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida banklarning moliyaviy barqarorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar, xususan kapital yetarliligi, likvidlilik darajasi, aktivlar sifati hamda risklarni boshqarish mexanizmlari o'rganildi. Shuningdek, bank tizimi barqarorligini oshirishda zamonaviy moliyaviy boshqaruv usullari, xalqaro bank standartlari hamda raqamli texnologiyalarning roli tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, tijorat banklari faoliyatida samarali risk menejmenti, kapitalni optimallashtirish va aktivlar sifatini yaxshilash moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, moliyaviy barqarorlik, bank tizimi, kapital yetarliligi, likvidlilik, bank risklari, bank boshqaruvi.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются пути повышения финансовой устойчивости коммерческих банков. Финансовая устойчивость банковской системы является важным фактором экономического развития государства. В ходе исследования анализируются основные факторы, влияющие на финансовую устойчивость банков, включая достаточность капитала, уровень ликвидности, качество активов и механизмы управления рисками. Особое внимание уделяется современным методам финансового управления, международным банковским стандартам и роли цифровых технологий в повышении устойчивости банковской системы. Результаты исследования показывают, что эффективное управление рисками, оптимизация капитала и повышение качества активов являются ключевыми направлениями обеспечения финансовой устойчивости коммерческих банков.

Ключевые слова: коммерческие банки, финансовая устойчивость, банковская система, достаточность капитала, ликвидность, банковские риски.

ABSTRACT

This article analyzes ways to improve the financial stability of commercial banks. The stability of the banking system is one of the key factors of economic development. The research examines the main factors affecting financial stability, including capital adequacy, liquidity level, asset quality and risk management mechanisms. Particular attention is paid to modern financial management methods, international banking standards and the role of digital technologies in strengthening the stability of the banking sector. The study concludes that effective risk management, capital optimization and improvement of asset quality are the main directions for ensuring financial stability of commercial banks.

Keywords: commercial banks, financial stability, banking system, capital adequacy, liquidity, banking risks.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida bank tizimining barqaror faoliyat yuritishi mamlakat moliyaviy tizimining barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Tijorat banklari iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni qayta taqsimlash, investitsiyalarni moliyalashtirish hamda iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashda asosiy moliyaviy institutlardan biri hisoblanadi. Shu sababli banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalasi iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda global moliyaviy bozorlarning o'zgaruvchanligi, iqtisodiy inqirozlar, inflyatsiya darajasining oshishi hamda kredit risklarining ortishi bank tizimi barqarorligiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa tijorat banklari faoliyatida moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash uchun yangi mexanizmlarni ishlab chiqishni talab etadi.

Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda kapital yetarliligi, aktivlar sifati, likvidlilik darajasi hamda bank risklarini samarali boshqarish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga bank tizimida zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish, risklarni baholash tizimini takomillashtirish hamda bank boshqaruvini modernizatsiya qilish moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Bank tizimi barqarorligini ta'minlash masalasi iqtisodiy fanlarda keng o'rganilgan. Xalqaro iqtisodchi olimlar bank tizimi barqarorligini ta'minlashda kapital yetarliligi, likvidlilik darajasi va risklarni boshqarish muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi.

Xususan, Basel bank nazorati qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan Basel III standartlari bank tizimi barqarorligini oshirishga qaratilgan asosiy xalqaro me'yorlar hisoblanadi. Ushbu standartlar bank kapitalining yetarliligi, likvidlilik koeffitsiyentlari hamda risklarni boshqarish tizimiga qo'yiladigan talablarni belgilaydi.

Shuningdek, iqtisodchi olim J. Stiglitz bank tizimi barqarorligini ta'minlashda davlat nazorati va moliyaviy tartibga solish muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Uning

fikricha, banklar faoliyatida risklarni samarali boshqarish moliyaviy inqirozlarning oldini olishga xizmat qiladi.

TADQIQOT NATIJALARI VA TAHLIL

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi bir qator omillarga bog‘liq bo‘lib, ular bank faoliyatining samaradorligini belgilaydi. Ushbu omillar ichida kapital yetarliligi, aktivlar sifati, likvidlilik darajasi hamda bank risklari alohida o‘rin tutadi. Quyidagi jadval tijorat banklari faoliyatining asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlarini ifodalaydi.

1-jadval

Tijorat banklari moliyaviy barqarorligining asosiy ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Mazmuni
Kapital yetarliligi	Bank kapitalining riskli aktivlarga nisbati
Likvidlilik koeffitsiyenti	Bankning qisqa muddatli majburiyatlarni qoplash imkoniyati
Aktivlar sifati	Kredit portfelining sifat darajasi
Rentabellik	Bank faoliyatining foydalilik darajasi

Kapital yetarliligi bankning moliyaviy barqarorligini ta‘minlovchi asosiy ko‘rsatkichlardan biri hisoblanadi. Bank kapitali yo‘qotishlarni qoplash hamda risklarni kamaytirish imkonini beradi.

Likvidlilik darajasi esa bankning o‘z majburiyatlarini o‘z vaqtida bajarish imkoniyatini ifodalaydi. Agar bankda likvid aktivlar yetarli bo‘lsa, u moliyaviy inqiroz sharoitida ham o‘z faoliyatini davom ettira oladi.

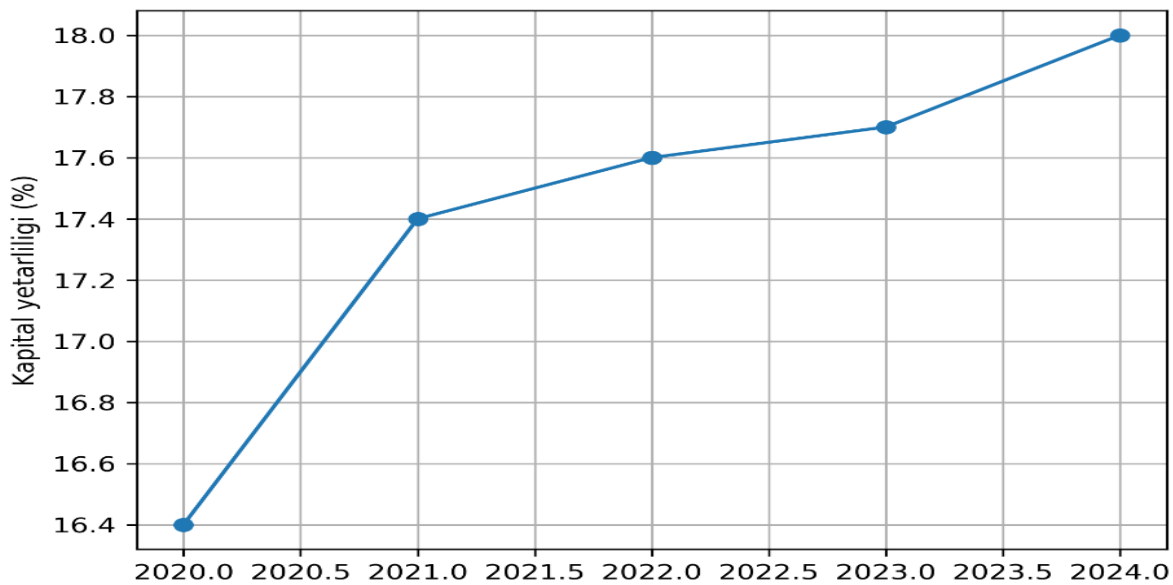
2-jadval

Tijorat banklari kapital yetarliligi ko‘rsatkichlari

Yil	Bank kapitali (mlrd so‘m)	Riskli aktivlar (mlrd so‘m)	Kapital yetarliligi (%)
2020	9 200	56 000	16.4
2021	10 850	62 300	17.4
2022	12 400	70 200	17.6
2023	14 100	79 500	17.7
2024	15 800	88 000	18.0

Bu jadvaldan “**Kapital yetarliligi dinamikasi**” diagrammasi qilish mumkin.

Tijorat banklari barqarorligiga ta‘sir qiluvchi omillar diagrammasi quyidagicha tasvirlanadi:

1-rasm. Tijorat banklari kapital yetarliligi dinamikasi

Diagrammada kapital yetarliligi bank barqarorligiga eng katta ta'sir ko'rsatishi aks etadi.

Moliyaviy barqarorlikni oshirish yo'llari. Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini oshirish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Avvalo banklarda risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Bank risklari, xususan kredit riski, foiz riski va likvidlilik riskini samarali boshqarish bank tizimining barqarorligini ta'minlaydi. Bundan tashqari bank kapitalini oshirish ham muhim omillardan biridir. Kapital yetarliligi yuqori bo'lgan banklar iqtisodiy inqiroz sharoitida ham barqaror faoliyat yurita oladi. Shuningdek, banklarda zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etish ham moliyaviy barqarorlikni oshirishga xizmat qiladi. Raqamli bank xizmatlari bank operatsiyalarining tezkorligini oshiradi va operatsion risklarni kamaytiradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari moliyaviy barqarorligi mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim omili hisoblanadi. Bank tizimi barqarorligini ta'minlash uchun kapital yetarliligi, likvidlilik darajasi va aktivlar sifati muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, banklarda samarali risk menejment tizimini joriy etish, bank kapitalini oshirish va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Kelajakda bank tizimi barqarorligini oshirish uchun xalqaro bank standartlarini keng joriy etish hamda bank nazoratini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. – 2019 yil 5 noyabr, O'RQ-580. – Toshkent, 2019.

2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi statistik ma'lumotlari. – Toshkent: Markaziy bank, 2024. – <https://cbu.uz> (murojaat qilingan sana: 5.03.2026).
3. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: International Regulatory Framework for Banks. – Basel, 2018.
4. Mishkin F. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – Boston: Pearson, 2019.
5. Stiglitz J. Economics of the Public Sector. – New York: Norton, 2015.
6. Rose P., Hudgins S. Bank Management and Financial Services. – New York: McGraw Hill, 2018.